

Reykjavík, 24. febrúar 2026

UMSÖGN RAUÐA KROSSINS Á ÍSLANDI

um

Drög að tillögu til þingsályktunar

um framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda fyrir árin 2026 – 2029

Rauði krossinn á Íslandi þakkar tækifærið til umsagnar á ofangreindri drögum.

Félagið stendur vörð um mannréttindi og virðingu einstaklinga og vinnur að málefnum flóttafólks í samvinnu við stjórnvöld sem og Flóttamannastofnun Sameinuðu þjóðanna (UNHCR). Félagið hefur jafnframt mikla reynslu af sálfélagslegum stuðningi við flóttafólk, aðstoð við fólk með verndarstöðu vegna fjölskyldusameininga og inngildingar (e. *inclusion*). Rauði krossinn hefur hér til hliðsjónar grundvallarhugsjónir hreyfingarinnar um mannúð, óhlutdrægni og hlutleysi sem og stefnu félagsins til 2030 og stefnu Alþjóðahreyfingar Rauða krossins í málefnum sem tengjast flóttafólki, umsækjendum um vernd og alþjóðlegum fólksflutningum.

Almennar athugasemdir

1. Rauði krossinn fagnar framkominni framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda til næstu fjögurra ára, tekur undir áhersluatriði hennar og hlakkar til samvinnu um aðgerðir. Félagið harmar þó um leið að ekki sé til staðar langtímastefna í málefnum innflytjenda þó byggt sé á þeim drögum að langtímastefnu sem unnin var fyrir stuttu. Félagið hefur árum saman talað fyrir stefnu sem markar skref lengra fram í tímann um hvernig við viljum sjá samfélagið þróast m.t.t. þeirra miklu breytinga á samsetningu þjóðarinnar sem orðið hefur og að við öðlumst sameiginlegan skilning á hugtökum er varða inngilding (e. *inclusion*) svo meiri líkur séu á að við róum öll í sömu átt. Félagið tók því fagnandi þegar mótun slíkrar stefnu var samþykkt sem fyrsta aðgerð í síðustu framkvæmdaáætlun fyrir árin 2022 – 2025 og eins þeirri víðtæku stefnumótunarvinnu sem unnin var á tímabilinu og skilaði sér í Hvítbók í málefnum innflytjenda, þ.e. drögum að stefnu til ársins 2038. Skýrsla OECD¹ sem minnst er á í greinargerð með þessari tillögu og fleiri gögn sýndu ótvírætt þörf á slíkri stefnu. Það eru því vonbrigði að stefnan sjálf hafi ekki verið borin upp til samþykktar og veldur óþarfa hökti á nauðsynlegri vegferð til sameiginlegar langtímasýnar, öllu samfélaginu til gagns. Félagið ítrekar því hvatningu sína til stjórnvalda um að nýta þegar unna vinnu og móta nýja langtímastefnu sem allra fyrst.

¹ OECD, https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/09/skills-and-labour-market-integration-of-immigrants-and-their-children-in-iceland_cc5aa7de/96adc300-en.pdf

2. Fjárhagsleg hlið áætlunarinnar er ekki tilgreind þrátt fyrir að tekið hafi verið fram í kynningu um áform um framkvæmdaáætlunina sl. sumar að „Framkvæmd, ábyrgð og áætlaður kostnaður verkefna skulu tilgreind í áætluninni ásamt því hvernig mati á árangri aðgerða skuli háttað.“² Erfitt er að meta líkur á að framkvæmdin verði sem skyldi þegar upplýsingar um áætlaðan kostnað vantar.
3. Gagnlegt hefði verið að fá samhliða þessari þingsályktunartillögu úttekt á síðustu áætlun, hvernig til tókst með framkvæmd aðgerða og hvaða lærdóm mætti draga af þeirri vinnu.

Einstaka aðgerðir

Eins og áður sagði er félagið að mestu sátt við framsetningu aðgerðanna. Hér á eftir eru ábendingar um það sem félagið telur mega huga betur að.

1. Aðgerðir um íslenskunám og notkun tungumálsins í daglegu lífi

4. Það er afar ánægjulegt að sjá áherslu á kröftugri íslenskukennslu, bætt aðgengi um land allt, gæðaeftirlit o.fl.
5. Eins er gott að sjá áætlaða þátttöku atvinnulífsins í því átaki, enda stærsti hluti nýrra íbúa landsins kominn hingað vegna ákalls atvinnurekenda, hvort sem er á einka- eða opinberum markaði. Innflytjendur eiga erfitt með að stunda íslenskunám meðfram 1-3 störfum og skiptir miklu að boðið sé upp á það á vinnutíma.
6. Í aðgerð 1.3 *Tækifæri til íslenskunáms* mætti bæta félagasamtökum við sem samstarfsaðilum. Það er þörf á frekari tækifærum til að æfa tungumálið og samtök eins og Rauði krossinn hafa verið virk í að bjóða upp á slík tilboð. Innflytjendur og flóttafólk sérstaklega hafa nefnt að þau skorti tækifæri til að æfa sig að tala vegna þess að þau séu oft í litlu sambandi við innfædda. Þar geta sjálfboðaliðar Rauða krossins komið sterkir inn. Það sama á við um fræðslu um samfélagið, skyldur og réttindi.
7. Hvað varðar aðgerð 1.4 *Íslenskukennsla og samfélagsfræðsla fyrir flóttafólk* telur félagið að gera megji enn betur. Flóttafólk á oft að baki erfiða reynslu og brotinn námsferil. Félagið telur þörf á að taka þeirra leið inn í samfélagið fastari tókum og viðhafa enn skýrari ramma utan um nauðsynlega fræðslu í byrjun dvalar á Íslandi, nær því sem viðhaft er t.d. í Noregi, þar sem prógrammið er þétt og vel skipulagt og flóttafólki er uppálagt að taka þátt. Eins þarf að gefa þeim sem koma vegna fjölskyldusameiningar við flóttafólk meiri gaum og tryggja að þau verði ekki utanveltu í samfélaginu.

2. Aðgerðir um mat á námi og þátttöku á vinnumarkaði

8. Nauðsyn þess að bæta stórkostlega úr á þessu sviði verður ekki undirstrikuð nógu oft. Í raun er með ólíkindum hversu hægt hefur þokast fram á við og alltaf jafn dapurlegt að verða vitni að því að fólk geti ekki nýtt menntun sína og samfélagið njóti ekki góðs af henni. Átakanlegast er líklega þegar vel menntað heilbrigðisstarfsfólk fær ekki nám sitt

² <https://island.is/samradsgatt/mal/4003>

metið á skilvirkan hátt og fær því ekki störf við hæfi, í þeirri mannekle sem hrjáir það svið samfélagsins.

9. Hér má bæta við að fjöldi fullorðins flóttafólks, sem sumt er með brotna skólagöngu, hefur áhuga á mennta sig, m.a. til að festast ekki í láglau nastörfum. En það á erfitt með að finna sér stað innan skólakerfisins, t.d. í framhaldsskólanámi þar sem aldurstakmörk eru viðhöfð. Margar konur úr röðum flóttafólks eru oft sérlega illa staddar hvað þetta varðar. Að þessu þyrfti að huga í mun meira mæli.
10. Í aðgerð 2.3. *Virkni og tækifæri á vinnumarkaði* er gleðilegt að sjá aukna samfélagslega aðkomu og ábyrgð atvinnulífisins. Mótun virks fjölmenningsarsamfélags verður ekki leyst eingöngu af félags- og skólaþjónustu opinberra aðila og þjónustu félagasamtaka.
11. Tengt þessari aðgerð telur félagið rétt að skoða hvort ekki mætti bjóða öllum innflytjendum upp á einhvers konar móttökuvíðtal við komuna til landsins. E.t.v. væri hægt að tengja slíkt víðtal á einhvern hátt við veitingu dvalarleyfis þar sem spurt er um nám og starfsreynslu sem og vonir þeirra um viðbótarnám. Þetta gæfi aukna yfirsýn yfir þann mannauð og menntun sem samfélagið er að fá til landsins og myndi væntanlega auðvelda mótun stefnu um mat á námi, ósk um viðbótarnám og þátttöku á vinnumarkaði.

3. Aðgerðir um upplýsingaþjónustu, samfélagsfræðslu og þátttöku

12. Aðgerðir sem þessar hafa verið til umræðu núna árum og áratugum saman. Eitthvað hefur þokast í áttina en betur má ef duga skal. Nú þarf að drífa í þessu.
13. Það má velja því upp hvort aðgerð 3.1 *Uppbygging fjölbreyttrar upplýsingaþjónustu fyrir innflytjendur* ætti ekki að skipta í tvennt. Annars vegar upplýsingaþjónustu og hins vegar samfélagsfræðslu, sem hvort tveggja er gríðarlega mikilvægt og krefst skýrra markmiða og niðurstaðna. Athygli vekur í þessu sambandi að í yfirheiti sem og niðurstöðu 3.1. er ekki minnst á samfélagsfræðsluna. Athuga mætti aðkomu félagasamtaka að slíkri fræðslu, ekki síst fyrir flóttafólk og aðra í viðkvæmri stöðu.
14. Í aðgerð 3.3. *Lýðræðisþátttaka og og lýðræðisfræðsla* er tilefni til að staldra við áætlaðan hagaðila/markhóp og bæta við „samfélagið allt“ því það er hagur allra að um 20% þjóðarinnar taki þátt og leggi af mörkum til að bæta samfélagið. Í raun þyrfti einnig ákall til stjórnmalaflokka að taka þátt í þessari aðgerð, m.a. til að framboðslistar endurspegli betur samsetningu þjóðarinnar.
15. Rauði krossinn fagnar aðgerð 3.4. *Þátttaka barna og ungmenna í íþróttá-æskulýðs og öðru tómstundastarfi* og hvetur til að bætt verði við einhvers konar reglulegri rannsókn eða stöðutöku á þróun þátttökunnar. Félagið stóð að skoðun á þátttöku innflytjendabarna meðal sveitarfélaga fyrir allnokkru og kom það mörgum sveitarfélögum á óvart hversu lítil þátttakan var. Ef sviðsmyndin er ekki þekkt er síður lögð áhersla á að bæta úr.
16. Undir þessari aðgerð saknar félagið þess að sjá átak til að bregðast við neikvæðri og oft á tíðum skaðlegri orðræðu um málefni innflytjenda og aðkomu ólíkra aðila, m.a. fjölmiðla, að henni. Fjölmiðlar hafa einnig lykilhlutverki að gegna hvað varðar sýnileika fjölbreytileika samfélagsins og væri æskilegt að sjá aðgerð tengt því.

4. Aðgerðir um sérstaklega viðkvæma hópa

17. Aðgerð 4.1 um kortlagningu samfélagsþátta er vinni gegn fátækt og jaðarsetningu er sérstaklega mikilvæg. Það er alltof lítið vitað um stöðu og velferð innflytjenda og flóttafólks og stefnumótun þjónustu því erfiðari fyrir vikið. Hér telur félagið mikilvægt að staða innflytjenda og flóttafólks verði einnig greind út frá tegund verndar og/eða dvalarleyfa, hvort um er að ræða flóttafólk, fjölskyldusameiningu, fylgdarlaus börn o.s.frv.
18. Gleðilegt er að sjá aðgerðir er styðja eiga við geðheilbrigði flóttafólks með sálrænum stuðningi. Félagið hefur lengi unnið út frá lágþröskuldamódeli í þessum efnum með þátttöku fjölda sjálfbóðaliða og jafningjastuðnings fólks í svipaðri stöðu. Þótt mörg þurfi á aðstoð að halda er í meirihluta tilvika hægt að sporna við því að leita þurfi til sérhæfðar geðheilbrigðisþjónustu með veitingu slíks sálfélagslegs stuðnings. Auknum stuðningi af þeim toga mætti bæta með markvissari hætti inn í ramma fyrstu áranna sem minnst er á í punkti 7 hér ofar. Rauði krossinn er fús til frekari samstarfs hvað þetta varðar. Eins er aðgerð 4.4. *Tryggt aðgengi flóttafólks að gagnreyndri meðferð við áfallastreituröskun* afar mikilvæg og hefur lengi verið skortur á að tilvísanir í nægjanlega slíka meðferð séu til staðar.
19. Húsnæðismarkaðurinn er innflytjendum oft mjög erfiður, erfitt að fá húsnæði á leigu, tíðir flutningar með börn milli hverfa og erfitt að eignast eigið húsnæði. Veita þyrfti þessu málefni meiri athygli næstu fjögur árin.

5. Aðgerðir um tölfærð og rannsóknir

20. Eins og áður er fram komið eru gögn um hvernig innflytjendum farnast hér á landi af afar skornum skammti og félagið fagnar skýrum skrefum til að bæta þar úr. Félagið telur æskilegt að félagasamtökum verði bætt við sem samstarfsaðilum í aðgerð 5.2. *Rannsóknir, gagnaöflun og þekkingarmiðun*, enda þekkja þau oft aðrar hliðar mála og eru oft í sérstökum tengslum við hópinn sem þessar rannsóknir eiga að beinast að.

Að lokum

Öll þurfum við sem vinnum að þessum málaflokki að leggja okkur meira fram um efla raddir innflytjenda sjálfra sem og flóttafólks. Þannig gætu þau í meira mæli lagt inn umsagnir um áætlanir eins og þessar.

Rauði krossinn lýsir sig fúsan til samstarfs við mótun áætlunarinnar, ekki síst þar sem félagið kemur að verkefnum fyrir flóttafólk og telur æskilegt að viðhaft verði gott samráð við hlutaðeigandi félagasamtök. Fulltrúar Rauða krossins eru tilbúnir að hitta viðkomandi aðila innan félags- og húsnæðismálaráðuneytis til frekari viðræðna um drögin og gera grein fyrir sjónarmiðum félagsins.

F.h. Rauða krossins á Íslandi

Nína Helgadóttir

sérfræðingur í málefnum farenna

